

*Coetus extraordinaris, gehouden binnen der stede
Goes, ende begonnen den eersten Octob. 1613, ten
overstaen van de Ed. heeren TENYS ende STEEN-
GRACHT, Gedeputeerde Raden der Ed. Mog. heeren
Staten van Zeelant, daertoe special. gecommitt.
van de voorsz. heeren van den Rade in dato van
den 24 Sept. leetleden.*

De handelinghe deser synodale bijeencomste is aengevangen met d' aen-
roepinge van den naem des Heeren, twelck gedaen heeft D. PETRUS LANS-
BERGIUS, minister loey.

Sijn verschenen de voorn. Ed. heeren van den Rade, d'eersamen ⁴⁾ AN-
THONIS MONTANUS, dienaer des h. woorts tot Middelb., en JOOS VAN LAREN,
d'oude, dienaer tot Vlissingen, uyt de classe van Walcheren, HENRYCUS
BRANDT, dienaer des goddel. woorts tot Zierikzee, TOBIAS DAMMAN, dienaer
tot Nieuwerkercke, uyt de classe van Schouwen, LODOWICUS VAN DER VESTEN,
dienaer tot Cruninghe, en JOANNES PANNELIUS, dienaer ⁵⁾ in Baerlandt, uyt
de classe van Zuydtbevelant, ende JACOBUS ZWERTIUS, dienaer des evangely
tot Bergen op Zoom, midtsgaders GEERARDUS SCHEPENIUS, dienaer des woorts
in Vossemaer, uyt de classe van Tholen en Bergen op Zoom ⁶⁾, dewelcke

¹⁾ „sullen — sijn” DD heeft „gebruikende” ²⁾ „etc.” DD heeft „toeneme”. ³⁾ „in”
DD heeft „gelyk in”. ⁴⁾ „d'eersamen” BB heeft „d'eersame meesters”. ⁵⁾ „tot
Cruninghe — dienaer” ontbr. in JJ. ⁶⁾ „uyt de classe van Tholen en Bergen op
Zoom” ontbr. in JJ; „en Bergen op Zoom” ontbr. in DD.

hebben respectievelijk haere credentiebrieven overgelevert, ende deselve gelesen sijnde is bevonden, dat de voorsz. uytgesondene van hare principale behoorlick sijn gemachticht tot het houden deser tegenwoordige vergaderinge.

Daernaer is met gemeene stemmen gekozen geweest D. HENRICUS BRANDT tot presidem ende JOOS VAN LAREN tot scribam.

Alsoo dese extraordinare synodale vergaderinge bij de Ed. heeren Gedeputeerde Raden der Staten van Zeelant is geconsenteert ten versoucke van de classe van Schouwen ofte hare gecommiteerde als classis synodael, ten eynde aldaer nedergeleecht soude moghen werden zekere swaricheyt, die de voorn. gecommiteerden der classe van Schouwen de voorn. Ed. Mog. heeren van den Rade vertoonden geresen te zijne in de stede ende gemeynthe van der Goes tusschen eenige van de Ed. magistraet ende eenighe predikanten aldaer, soo is goetgevonden ende besloten, dat op morgen naer de predikatie zullen gedachvaert ende ontboden worden de dienaren des h. woorts ende ouderlingen der gemeynthe van der Goes ofte immers hare gedeputeerden, daertoe gemachticht, om de vergaderinge voor te stellen, tgene zij voordese de classe van Zuydtbevelant ¹⁾ aen te dienen afgeslaghen te ²⁾ hebben, ende overzulcx op een meerder vergaderinge haer selve ³⁾ geappelleert ofte beroepen, opdat alsoo, hetselve gehoort ende derselver redenen haers beroeps verstaen zijnde, daarin voorts bij de vergaderinge mach gedaen worden, zulcx als bevonden zal worden te behooren.

sWoensdachs den 2 Octob. 1613.

GUILLELMUS NICOLAI, PHILIPPUS ende PETRUS LANSBERGIUS, dienaren des h. evangeli, vergeselschapt met ADRIAEN ANDRIESSEN WISSEKKE ⁴⁾ ende NICOLAES MICHIELSE OOSTDIJCK, beyde ouderlingen der gemeynthe van der Goes, zijn ter bestemder ure verschenen voor desen coetus, ende heeft D. PHILIPPUS LANSBERGIUS uyt der aller namé ernstich versocht, dat het protest, bij hem ende zijne medebroederen in desen den 2 Septemb. 1613 aen de classe van Zuydtbevelant gedaen, alhier soude gelesen worden, dewijle daerinne redenen begrepen zijn, waerom zij de classe voor partij hielden ende geweygert hadde aen deselve eenighe breeder opening te doen. Maer na verscheydene deliberatien ⁵⁾ over en weder ende tselve protest oock wel ingesien zijnde, is bevonden geweest ende bij den coetum geoordeelt, dat het noodich was tot de zake ten principale te komen ende deselve LANSBERGIUS cum suis voor te draghen (gelyck terstont ⁶⁾ oock geschiet is), dat de Ed. Mog. heeren van den Rade deser vergaderinghe ingewillicht hadden, niet om te aenhooren de differenten, die tusschen de classe ende de kercke

¹⁾ „van Zuydtbevelant” ontbr. in JJ. ²⁾ „te” ontbr. in BB en JJ. ³⁾ „selve” BB en JJ hebben „hebben”. ⁴⁾ „Wissekken” BB heeft „Wiskerke”, JJ „Wissekerken”. ⁵⁾ „deliberatien” BB heeft „debatten”. ⁶⁾ „terstont” ontbr. in JJ.

van der Goes mochte wesen, vertrouwende dat se die onder elkanderen wel lichtelick zullen kunnen bevredigen, maar om kennisse te nemen van de zwaricheyt tusschen de Ed. heeren van de magistraet ofte immers eenige van hun ende de dienaren van de kercke van der Goes. Eyndelick heeft D. LANSBERGIUS uyt name als voren openinghe gedaen van zulex, als hij zeghde hem ende de zijne bekent te wesen, hiertoe voorlesende ende daernaer overleverende seker extractt uyt de notulen van de kerckenraedt der stede van der Goes, inhoudende haer gebesoigneerde met zekere personen, die van den sesten Januarij 1613 't ¹⁾ h. avondtmael onthouden hebben, daarenboven mentie makende van andere particuliere handelingen, die zij gehadt hebben met eenige persoonen, die haer nu schijnen parthij te thoonen, welcke nochtans zeer vriendelick zijn gescheyden geweest, oock mede van de schriftelijke waarschouwing, die hij gehadt heeft door zekren brieff zonder name, en ²⁾ eyndelick van de missive zijns broeders uyt Rotterdam, gedateert den 23 Augusti lestleden, besluytende met allen desen, soo daer eenighe swaricheyt is tusschen hem met de zijne ende eenige uyt de E. magistraet, dat hij daartoe geen oorsaecke heeft gegeven, maer hem allezins gequeten. als een vroom ende getrouw herder toestaet, gelijk hij noch van meyninge is te doen in toekomende, versoeckende oversulex dat men hem daerin hanthaven wil.

Waerop bij de synodale vergaderinghe raedtsaem geoordeelt wordt, eenige gedeputeerden uyt dese coetus af te veerdigen, die haer sullen adresseren zoo aen den heer bailliu als aen den heer burgemeester SOETWATER ende van deselve vernemen, om wat redenen zij nu verscheyde reysen hen belieft hebben van des Heeren avontmale te absenteren, ende off zij dienvolgende eenighe onwille hebben tegen yemandt van de predikanten deser stede, ende van desen allen haer wedervaren alhier over te brengen. De persoonen hiertoe geordineert zijn D. preses, MONTANUS ende SCHEPENS, die tselve int werck zullen stellen terstont namiddagh, waermede de tijt verloopen zijnde, de dancksegginge gedaen ende de vergaderinge gescheyden is.

In de bijeenkomste des namiddaghs heeft D. preses, MONTANUS ende SCHEPENS, rapport doende van hare commissie, de vergaderinge aengedient, dat de heer bailliu verscheyde malen voor hen protesteerde geen openinghe te kunnen of te willen doen in de qualiteyt, die hij hadde, van meyninge zijnde alzoo zijn actie geheel te willen behouden. Alleenlick was tevrede, ter begeerte van dese vergaderinghe als een particulier lidt der kereke den broederen te communiceren eenighe ende de voornaemste stucken uyt vele,

---

¹⁾ „1613 't' BB heeft „1613 af haer van de gemeijnschap van des Heeren”, JJ „1613 vant”. ²⁾ „en” BB ende JJ hebben „etc.”

die hij zeghde ten laste van de ministers LANSBERGII te hebben, twelek hij dede voorlesen uyt seker schrift, doch kortelick opgeteykent hebbende van ¹⁾ die hier zijn, gelezen ende wat breeder verclaert geweest, streckende tot beswaringe van LANSBERGII voornoempt, voegende de voorn. preses daerby, dat d' heer bailliu mondelijk verclaerde zeer qualick tevrede te wesen over dese handelingen ende daarom niet te kunnen het avontmael des Heeren gebruycken met die ²⁾ daerinne schuldich zijn.

(Waervan uyt de 36 artt. alleen ³⁾ ettelijcken uytgetrocken, gespecificeert en verhaelt worden int Kort Verhael, etc.) ⁴⁾

Nopende den heer burgemeester SOETWATER hebben gerelateert, dat zijn E. alvorens wel expresselick excipieerde, dat hij, als zijnde een lid vant collegie der E. magistraet, niet en vermochte noch en begeerde het ⁵⁾ te openbaren zonder der E. heeren magistraets voorweten en wille, ende dat oock de voorsz. E. heeren, daertoe versocht wesende, wel souden (alsoo hij hoopte) breeder openinge van dese sake doen. Evenwel daerna, opt aenhouden deser onzer gedeputeerde, bekende rondelick van dat hij in Maertio 1612 niet ten avondtmael geweest en hadde uyt oorsaecke eeniger particuliere differenten, die hij hadde uytstaende, welke corts daernaer cesserende, was geresolveert hem wederomme tot de gemeynschap des avondtmaels te begeven. Maer alsoo hij op dien tijdt burgemeester verkoren wierdt, zijn tot zijner kennisse gecomen sekere schriften, onder de handen der E. E. heeren magistraten van Goes berustende, deugdelick ⁶⁾ uytwijsende het groot miscontentement, die zij met goede redenen hadden teghen de predikanten PHILIPPUS ende PETRUS LANSBERGIUS, twelck hem als een medelidit van dit collegie verhindert heeft zijn christelick voornemen van tot den h. avondtmael te kommen, zonder dat hij alsnoch hem daertoe gedisponeert kan vinden. De redenen zelve waren bij meest ⁷⁾ die off eenige van die, welke int schrift van den heer bailliu verhaelt stonde, zonder yet zonderlings daerbuyten voort te brengen.

Het voorsz. rapport gehoord zijnde ende daeruyt dese synodale vergaderinge verstaende, dat se van de opgeresene onwille van niemantd beter bescheyt kunnen hebben als uyt de E. magistraet zelve, heeft goetgevonden, dat de preses met de bovengenoemde vriendelick versoucken zullen aen den heer burgemeester SOETWATER, dat zijne E. sooveel arbeyde tewege te brengen, dat het collegium van de magistraet metten aldereersten moge

¹⁾ „voorlesen — van” BB heeft „voorlesende uijt seker schrift den voorsz. gedeputeerden verscheijden artikulen, die sij tot behulp haerer memorie schriftelyck dog kortelyck opgeteykent hebben.” ²⁾ „die” BB heeft „dese die”. ³⁾ „alleen” JJ heeft „alles”. ⁴⁾ „(Waervan — etc.)” ontbr. in BB. ⁵⁾ „het” BB en JJ hebben „iets”. ⁶⁾ „deugdelick” BB en JJ hebben „duidelijk”. ⁷⁾ „bij meest” BB heeft „bijnaest”.

bijeenkomen. Bijaldien de voorsz. heer burgemeester zulex toesecht, zijn presidi, MONTANUS ende SCHEPENS gelast hun aldaer te laten vinden ende instantelick bij de E. heeren magistraet aen te houden, dat se gelieven te verklaren, of se yet hebben, dat eenighe onwille causeert teghen hare ministeren, ende hare E. antwoorde den voorn.¹⁾ over te brengen. Ondertusschen zullen deselve oock aenspreken dheer secretarium DE WITTE, ten eynde zij van hem particulierlick dit oock moghen vernemen. Zijn antwoorde was in conformiteyt van tgene hierboven uyt den heer bailliu en SOETWATER is verstaen geweest.

Donderdaghs den iii Octob.

Volgende den last, D. presidi, MONTANUS ende SCHEPENIS opgelegd, hebben tot voldoeninge van dien desen voormiddagh ontrent ten elf ueren in coetu te kennen gevende²⁾, dat door tbeleyd van heer burgemeester SOETWATER zij bijeen vindende de E. E. heeren magistraet, bailliu, burgemeesters en schepenen der stede Goes, collegialiter vergadert, voor dese zijn verschenen, dewelcke zij met eerbiedinghe vertoont hebben d'oorsaecke van dese extraordinare synodale vergaderinge, te weten dat se verstaen uyt verscheyden geruchten van merckelicke onrust³⁾ en miscontentement in de gemeeynte van der Goes tussen eenige uyt de E. magistraet ende de predikanten aldaer, souden door den gevoegelijksten middel, waert mogelick⁴⁾, assopieren ende te neder legghen, maer nademael zulex niet wel konde geschieden zonder alvorens goede kennisse ende wetenschap te hebben, waeruyt sulck miscontentement gesproten was ende door wat oorsaecke het noch gevoet wordt, de voorn. E. E. heeren vriendelick willen gebeden hebben eenighe openinghe en verclaeringe, wat hiervan zij te doen. Dat se hierop, volgende de begeerte der voorn. heeren uytstaende ende daernae wederom ingeroepen zijnde, in substantie dese antwoorde hebben ontfanghen :

Dat de E. magistraet de tegenwoordige synodale vergaderinge bedanckte voor hare goede genegenheit ende devoir in desen, ende dat het warachtigh is, datter groote onlust en onwille tot hare groote⁵⁾ leetwesen in haer E. collegie opgestaen zij, niet simpelick onder eenige, alsoo verstaen was, maer onder alle, het geheele corpus van de magistraet rakende, doch niet teghen de kerckenraedt noch oock tegen mr. GUILLIAM CLAESSEN, predikant, welcke zij hier excipieren, maer alleenlick tegen D. PHILIPPUM LANSBERGIUM ende PETRUM zijnen soone. Ende om te thoonen, dat dit niet eenen gesochten ofte opgeraepden onwille was, die geen fundament hadde, hebben verclaert, dat se bereyt waren openinghe te doen van de handelinge der voorsz. LANSBERGII, die zij collegialiter oordeelden t'eenemael onbehoorlick ende zeer⁶⁾

1) „voorn.” BB en JJ hebben „coetui”. 2) „gevende” BB heeft „gegeven”. 3) „onrust” BB en JJ hebben „onraet”. 4) „waert mogelick” ontbr. in BB. 5) „grote” ontbr. in BB en JJ. 6) „zeer” ontbr. in BB.

ergelick te wesen, waertegen dat eerstdaeghs diende voorsien om meerder inconvenienten te verhoeden, die anders apparent zijn te ontstaen. Aengaende de pointen van de aenklaghten, bij haer E. gedaen tot laste der voorsz. LANSBERGII, zijn deselve begrepen in zeker Kort Verhael, tot dien eynde gestelt. Nadat nu de E. magistraet dese hare verclaringe gedaen hadde, hebben de voorsz. gedeputeerden deser vergaderinge op de E. heeren beleeftelick versocht, dat het haer geliefde daerbij noch te voegen, off zij geen expedienten en wisten om desen ontsteken brant te blusschen, opdat dese coetus, daerdoor geholpen, te bequamelicker dese zaecke tot een goet eynde mochte brengen, dat oock die pointen bij aenclachte en beswaeringe, bij hare E. voorgesteld zijnde, vele ende verscheyden waren, hare E. zoude believen ter ¹⁾ handt te stellen tot behulp haerder memorien. Twelck in deliberatie bij de E. heeren genomen zijnde, hebben dit voor antwoorde gegeven: Aengaende teerste, dat zij vertrouwden, dese synodale vergaderinge soude wel een bequaem expedient weten te vinden om alle ongemacken te weeren, zonder dat zij het noodigh achteden nu daarvan yet meer te spreken. Aengaende het ander, alsoo de gedeputeerde remonstranten dry waren in getalle, dat deze ²⁾ den anderen wel zouden behulpich wesen om gevoegelijk rapport van desen aen haren principalen te doen, doch indient noodich ware ende de coetus dat raedtsaem achtede, zij ³⁾ noch ⁴⁾ eeniger onser gecommiteerden ofte oock de geheele coetus bij hare E. verschijnende ⁵⁾, van alle stucken breeder verclaers ende bewijs ⁶⁾ te geven. Eyndigende hiermede D. preses, MONTANUS ende SCHEPENTUS trapport van haer wedervaren.

Twelck bij de synodale vergaderinge gehoord sijnde, is goetgevonden, dat men van de gen. klachten der Ed. magistraet tot beswaringe der ministren PHILIPPI en PETRI LANSBERGII zal stellen een bysonder schrift bij articulen en forme van een Cort Verhael, midts oock daerbij voegende tgene de gedeputeerden als gisteren uyt den monde van den heer bailliu particulier verstaen hadden, immers daeruyt getrocken die beschuldigen en aenclachten, die bysonder zijn ende boven degene, die de E. E. heeren magistraeten voortgebracht hebben. Dit zal geschieden tusschen dit ende de dry ueren na den middagh.

De coetus ter gestelder uere bijeengekomen wesende, is voorsz. geschrift, dat te stellen belast was, overgelevert. Ende geresumeert ende neerstelick overlesen zijnde, is bevonden zoodanich te zijne in der waerheyt, als

¹⁾ „ter” BB heeft „den remonstranten deselve kortelyck dog schriftelyck ter”.
²⁾ „deze” BB en JJ hebben „den eenen”. ³⁾ „zij” JJ heeft „soo”. ⁴⁾ „nogh” BB heeft „nog bereijt sijn”. ⁵⁾ „verschijnende” JJ heeft „verschijnen”. ⁶⁾ „bewijs” BB heeft „goet bewijs”.

den inhoud van dien luyd, achtervolgens het mondelick rapport, dat desen aengaende de voorn. gedeputeerden gedaen hadden, ende daermede wel accorderende ¹⁾).

Ende om dese saecke te bevorderen is besloten tselve schrift, immers den inhoudt van dien, mondelingh D. LANSBERGIO ende zijnen soone vooren te houden. indien zij versoecken daerop particulierlick gehoort te worden. Dienvolgende is dadelick last gegeven om de voorsz. ministeren te ontbieden.

Dewelcke comparerende is hun voorgedragen, dat men na onderzoekinge gedaen bevonden heeft merckelicken onwille te wesen onder die van de magistraet tegen hare persoonen, daer zij nochtans den voorledenen dagh, daarvan ondervraeght zijnde, verclaert hadden gantschelick niet te weten, datter eenigen onwille was. Daerenboven dat de E. heeren magistraten daarvan een langh verhael gedaen hadden om te bewijzen, waerop den voorsz. onwille gefondeert was. ende dat men goetgevonden heeft de voorsz. ministeren sulcx voor te draghen, ten eynde zij haer christelick bedencken om te weten, wat hen tot wegneminghe zuleker swaricheit te doen staet.

Op welck aendien D. LANSBERGIUS ons ²⁾ versocht heeft, voor ende aleer hij ten principale zoude antwoorden, dat de coetus zoude ordonneren op te staen ende te vertrecken D. PANNELIUM, die hij zeyde zijn groote parthij, jae een van de hartste, die hij hadde, te wesen, om twelek te bewysen hij eenige redenen voortbrachte, concluderende daerbij, dat het heel ³⁾ onredelick zoude wesen, dat zijn parthij als richter over zijne sake zoude sitten.

De synodale vergaderinge dit in deliberatie nemende, hebben na overlegging der redenen LANSBERGII ende onderzoek van tgene desen aengaende in de classe gepasseert was, geoordeelt D. LANSBERGII verzoek ongegrondt te wesen, te meer dewijle zij alsnoch uyt de comportementen D. PANNEELII niet en hadden connen bemercken, dat hij hem in desen partijdelick zoude gedraghen hebben, ende is sulcx D. LANSBERGIO ⁴⁾ voorgesteld, die evenwel repliceerde ⁵⁾ niet van meyninghe te wesen in eenighe vordere handelinghe te treden. ten waere de coetus beliefte hem eerst dit zijn versouck in te willigen, maer verclaert wel tevreden te zijn, dat PANNEELIUS als rechter zitte over zijne zaecke om vonnisse te strijcken, wanneer eerst ende alvooren deselve ondersocht ende hij daerop ten vollen gehoort zijn, doch anders niet, gevende voor redenen, wel te weten, dat D. PANNEELIUS met zijn parthije communicatie houdt ende oversulcx niet en soude kunnen spreken oft voortbringhen, dat niet terstondt daarna door hem tot kennisse van zijn parthije zoude komen.

¹⁾ „De coetus — accorderende”. Dit geheele stuk heeft JJ in margine naast het hieraan voorafgaande. ²⁾ „ons” BB en JJ hebben „de oude”. ³⁾ „heel” ontbr. in JJ. ⁴⁾ „D. Lansbergio” BB heeft „den Lansbergen”. ⁵⁾ „repliceerde” BB heeft „repliceerden”.

Andermael de vergaderinge dit in bedencken houdende ende alles overweghende, dat toverweghen was, heeft D. LANSBERGIO wel duydelick bevolen aen te segghen, dat zij verstondt, dat hij gehouden was ten principale te kommen, om de vergaderinghe zonder vrucht niet al te langh op te houden, ende zoo niet, maer persisteren wilde bij sijn versoeck, dat de coetus volgende trecht, die se heeft, zal oordeelen van tgene haer alreede voor-gedraghen is tot laste van de voorsz. LANSBERGII, gemerckt zij weygeren te verklaren, wat zij ten principale gesint zijn te doen, ende oock niet en willen kommen tot particuliere wederlegginge van de pointen, daermede zij beswaert worden. Maer zooveel D. PANNEELIUS belangt, bij zooverre men eenichsins verneemt oft door D. LANSB. kan gedoceert worden, dat hij zich in de verhandelinghe deser zake anders dan trouwelick ende vromelick ¹⁾ draecht, dat men over hem zal disponeren ende ordre stellen na bevindt der zake ende gelijk trecht vereyscht.

Eyndelick heeft D. LANSBERGIUS acquiescerende verclaert, hem na de voorsz. uytspreecke te zullen voegen ende ten principale te kommen, midts conditie dat D. PANNEELIUS zoude beloven ende op zijne conscientie nemen, van de handelinghen, die voorvallen zullen, yemandt het ²⁾ directelick oft indirectelick te ontdekken maer alles secreet te houden, twelck van de voorn. PANNEELIUS ingewillicht ende dadelick is gepres[en]teert geweest.

Hierop toonde hem D. LANSBERGIUS volveerdich te antwoorden op de pointen van de beschuldige, die hem zouden voorgelecht worden, maer alzo het diepe in den avondt ende vele over den ordinaren tijdt was, wiert uytgesteld tot den aenstaenden dagh.

Vrijdaghs den iiii Octob.

Sijn ingestaen beyde de ministeren LANSBERGII, waervan D. PHILIPPUS, het woordt voerende, dede een kort verhael van tgene hij den ii deser loopende maendt in de synodale vergaderinge gesproken ende (soo hij zeyde) met de acten oft notulen uyt den kerckenbouck der consistorie bewesen hadde, daeruyt onder andere besluytende, dat de onwille van de E. magistraet alleenlick nu op desen tijdt haer geopenbaert heeft ende niet te vooren, ende dewijle hem desen nieuwen onwille nu openbaerde, dat den kerckenraedt van der Goes toequam, daervan kennisse te nemen ende te arbeyden tot de nederlegginghe van dien, doch ingevalle zij denselven niet conden nederlegghen oft weghnemen, dat de orde was, dat het in handen van de classe van Zuydtbevelant zoude gestelt worden om daerin gedaen te worden, zulcx als oorbaer soude bevonden zijn, aengesien men in geene meerdere vergaderinghe behoort te bringhen, dan tgene in de mindere niet en heeft kunnen afgehandelt worden.

¹⁾ „vromelick” BB heeft „behoorlyck”. ²⁾ „het” BB heeft „iets”, JJ „iet”.

Nemaer alsoo de synodale vergaderinghe dese tergiversatie LANSBERGII qualick nam, oordeelende dat hij geensins en behoorde terugge te gaen ofte te weygeren, dat hier kennisse ende ondersoek van den onwille genomen ende gedaen soude¹⁾ worden, nademael de zaken zooverre verlopen waren, dat se noodtwendelick alhier moesten verhandelt ende afgehandelt²⁾ werden, soo ist dat D. LANSBERGIUS alvooren ernstelick versochte, dat alhier notitie gehouden soude worden, dat hij dit gesecht ende gesustineert hadde, datter tot noch toe geene onwille voordese geopenbaert³⁾ heeft, ende dat daerom de classe synodael van Schouwen te vroegh geweest is deze extraordinaere synodale vergaderinghe te verzoeken ende te bevorderen. Ten anderen heeft hij geprotesteert ende betuygt voor dese vergaderinghe ende voor den Heere, dat in hem geenen onwille tegen de magistraet geweest en is, noch oock tegenwoordich en is⁴⁾.

Dit gedaen zijnde, de pointen van de beschuldiginghe ende oorsaecke van den onwille der E. magistraet ende andere zijn hem voorgehouden geweest, ten eynde hij op het eene voren ende op het andere na zijn defensie doen zoude. En wat belangt de antwoorde, bij hem daerop gegeven, zoowel des voormiddaghs als snamiddaghs, die zijn met corte notulen gestelt in margine van elck artykel vant Kort Verhael, hier te voren gementioneert.

(Zie Cort Verhael van de antwoorden, collegialiter gegeven, hierachter)⁵⁾.

Na de auditie ende overlegginghe der voorsz. antwoorde LANSBERGII is goedgevonden hen beyden voor te draghen. aengesien zij wel merckten, datter grooten onwille is tusschen de E. E. magistraet ende hun, of zij dan niet bedacht hebben tot preservatie ende bewaringhe van de kercke op gevoegelicke middelen, waerdoor men tot eene goede vereeninghe tusschen de E. E. magistraet ende hen mogte komen.

D. LANSBERGIUS heeft geantwoort, dat men zoude volgen den 17 art. der gearresteerde kerckenorderinghe, met de verclaringhe daerop gevolcht in synodo Veriana cap. 2, art. 5, ende bijaldien dat niet bequamelick vallen wil, dat men hem dan ontsla ende verlate van den dienst der kercken alhier, naedemael hij doch wel weet, dat het daerom te doen is.

Hierop wort geresolveert, dat men zal aenspreken int particulier de E. E. heeren bailliu, beyde de burgemeester en secretarium, ende met heulieden handelende, arbeyden door alle redenen van persuasien haer daertoe te dis-

---

¹⁾ „soude” BB heeft „behoorde”. ²⁾ „ende afgehandelt” ontbr. in JJ. ³⁾ „geopenbaert” BB heeft „sig geopenbaert”. ⁴⁾ „noch oock — is” ontbr. in JJ. ⁵⁾ „(Zie — hierachter)” ontbr. in BB en JJ. JJ heeft in margine: „Cort Verhael van antwoorde, collegialiter gegeven”.

poneren, dat se niet alleen zoovele hen aengaet den onwille gelieve te laten varen, maer oock het E. collegie der magistraet daertoe te bringhen, dat zij de opgeresene swaricheden door middel van een christelicke verzoeninghe ¹⁾ laten eyndigen. Dit zullen doen preses, MONTANUS, LARETIUS ²⁾ ende DAMMANIUS. -

Zaterdag den 5 Octob.

Zijn wederom oversien ende overwoghen geweest de antwoorden der ministeren LANSBERGII, gegeven op de articulen hiervooren gehouden, ende tgene dat kortelick hier ende daer aengeteekent was, wat breeder uytgedrukt om hare intentie ende meeninge des te beter te verstaen.

De gedeputeerde deser vergaderinge, gehandelt hebbende, namelick D. preses ende DAMMANIUS, met de heeren bailliu ende burgemeester SOETWATER, item D. MONTANUS ende LARETIUS ²⁾ met de heeren burgemeester VERNISSIUS ende secretario, van haer gebesoigneerde den coetum ³⁾ bescheet doende, hebben te kennen gegeven, dat nietjegenstaende alle remonstrantien ende mogelicke devoiren bij haer gedaen, zij evenwel zeer kleyne, ja schier geen hope oft apparentie van den onwille bij de E. magistraet zullen kunnen worden gespeurdt, ende vernomen hebben, nademael de voorn. heeren int particulier haer genoeghsaem hebben laten verluyden haer gevoelen te wesen, dat hieraen gantschelick dependeert de autoriteyt van de E. magistraet ende de ruste van der stadt, welcke beyde zij meynen grootelick verkort te zijne, zooverre de ministeren LANSBERGII in haren dienst der kercken alhier continueren, dat zij evenwel in haer particulier niet en konden vorder treden in handelinghe, nemaer souden tselve eerst moeten met het geheel collegie, dat eenpariglick de resolutie genomen heeft, tselve communiceren.

Deze synodale vergaderinghe, zulex gehoort hebbende, heeft raedzaam geacht, dat men int particulier spreken ende handelen zoude met de ministers LANSBERGII ende deselve andermael voordraghen, dat zij doch, om de liefde van de gemeynte ende de gewenste eenicheyt te treffen, wijcken willen (zoovele mogelijk is) van haer recht, dat zij meynen te hebben, ende hen alsoo voeghen, dat men met het vertooghe van dien aen de E. magistraet deselve te beter zoude bewegen kunnen om haren onwille int vriendelicke te assopieren. Dit zal gedaen zijn door LARETIUM ⁴⁾, scribam ⁵⁾, ende D. JACOBUM ZUERIIUS.

Hetselve dadelick int werck gestelt zijnde, heeft D. LANSBERGIUS, sprekende zoo voor hem selven als voor zijnen soone in zijne presentie, verclaert ende betuyght voor den Heere, niet te weten haer eenighsins tegen

¹⁾ „verzoeninghe” BB heeft „versoeninge ende vereeninge”. ²⁾ „Laretius” BB heeft „Larenus”. ³⁾ „den coetum” JJ heeft „cort”. ⁴⁾ „Laretium” BB heeft „Larenium”. ⁵⁾ „scribam” ontbr. in JJ.

den schuldigen pligt ende gehoorsaemhey, die zij hare E. ¹⁾ behooren te bewijzen, vergrepen te hebben, maer haer in alles gedraghen als trouwe dienaers des woorts ende gehoorsame ondersaten betaemt, dat zij oock gantsch van meyninghe zijn daerin te continueren, verclarende als an thema die anders souden willen doen, ende om alle suspicien ende quaed nadencken ten aensien van den toekomenden tijt te voorkomen (soovele in hen is), dat zij bereydt zijn in handen van hare E. overigheden zelve hare belofte met solemnelen eede te bevestighen ende specialek van voortaan niet meer aen te spreken de kiesers ²⁾ van de E. magistraet (hoewel zij andersins meynden dit te vermoghe.) maer de zaecke alleenlick den Heere te bevelen, oock haer te onthouden van de practijke der medecijnen, zoolange zij in den kerckendienst zijn, behoudende nochtans het recht, dat zij daertoe pretenderen te hebben.

Dit gehoord ende tselve in deliberatie geleght, is andermael besloten, dat den voorn. LARETIUS ³⁾ ende ZUERIUS dese verclaringhe ende presentatie LANSBERGII zullen aendien den E. heer burgemeester SOETWATER, ende daerbeneffens alle redenen van persuasien gebruycken, dat se doch haer uysterste beste believe te doen om hierdoor de E. heeren vant collegie der magistraet te beweghen tevreden zijn, dat men komme tot een seker forme ende maniere van reconciliatie ende versoeninghe d'een met den anderen, ten eynde soo geeviteert moghen worden door dit vriendelick accoordt de zwarigheden, die andersins moghen rijzen, indien de E. E. magistraet het uysterste van haren onwille begeeren te vervolghen, ende indien de voorsz. heer burgemeester verclaert zich beswaert te vinden tselve het E. collegie voor te draghen, dat wij volveerdich zijn (indient zijne E. immers soo goet oordeelt) aldaer te compareren om de E. E. heeren, collegialiter vergadert, oidmoedelick te vertooghen tgene de ⁴⁾ heer burgemeester int particulier voorgedraghen heeft.

Dese des namiddaghs gekomen wesende ten huysen van den voorsz. heer burgemeester SOETWATER, hebben haren last geopent ende int lange voorgedraghen hare redenen van versoeck, biddende dat het denselven heer burgemeester believe ⁵⁾ tot bevorderinghe van desen zijn faveur ende gunste te bewijzen, ende dat wij verhoppen, zoo zijne E. hierinne believe te wercken, dat dese zaecke een goed eynde nemen zal tot hanthavinghe van de autoriteyt der E. magistraet ende tot ruste ende vrede ⁶⁾ van hare gemeynte, twelck de burgemeester beloofde naerder in bedencken te nemen ende daarvan te zullen communiceren, daer hij sal meynen noodich te wesen. Doch alsoo het nu na den avont streckte,

1) „E. E.” BB heeft „E. E. magistraet”. 2) „de kiesers” ontbr. in BB. 3) „Laretius” BB heeft „Larenius”. 4) „de” BB heeft „dat men den”. 5) „believe” ontbr. in BB. 6) „vrede” BB heeft „stigtinge”.

dat hij wel achte, dat niet eer daarvan zoude yet gedaen kunnen werden dan sMaendaghs daeraenvolgende.

Twelck den E. E. heeren raetsheeren, gecommiteerde ten overstaen deser vergaderinghe, ende den broederen deser vergaderinghe gerelateert zijnde, is daarmede de handelinghe gesloten tot den volgenden Maendagh.

Maendagh den 7 Octob.

De E. E. heeren raetsheeren TENYS ende STEENGRACHT hebben de vergaderinghe te kennen gegeven het devoir, bij hare Ed. gedaen omtrent de heeren burgemeesteren SOETWATER en VERNISSIUS, dewelcke ten lesten op haer genomen hebben hiervan met de andere van het collegie der E. heeren magistraet te spreken, opdat, dit point van den onwille wederom geresumeert zijnde, naerder resolutie daerop genomen mochte worden, ende welcke zij den coetum oft haren gecommiteerden zullen verwittighen.

De preses heeft aengegeven, dat bij hem int besonder geweest is mr. ¹⁾ GUILLIAM CLAESSEN, versoeckende dat men niet voorders in handelinghe zoude treden, zonder hem met de ouderlinghen eerst te hooren, dewijle zij wat zonderlings hadden, dese sake ten hoochsten betreffende, twelck zij wel souden begeeren den coetus voor te draghen, meynende zulcx dienstelick te wesen.

Twelck haer geconsenteert zijnde, is de voorsz. mr. GUILLIAM CLAESSEN ingestacn met de ouderlinghen der kercke van der Goes, verthoonende dat de kerckenraecht, verstaen hebbende uy tD. LANSBERGIUS, dat hij zijnen dienst soude ²⁾ opgesecht hebben ende daarvan begeert hadde ontslaghen te zijne, zulcx hem niet wel afgenomen heeft, 1°. omdat hij dat aengedient hadde zonder alvooren tconsent ende voorweten des kerckenraedts daerop te hebben; 2°. omdat sulcx strijdt tegen de kerckenorderinghe, zijnde niet in zijn macht den dienst op te segghen; dat zij daerover hen seer beswaert vinden, aengesien sij zouden moeten missen zulck een goet ende getrouw dienaer, vreesende, ja versekert zijnde, dat daeruyt verstrooijinghe ende afbreucke van de kercke tot nadeel van vele zielen zoude ontstaen. Het is wel waer, zij hebben verstaen, dat van de E. E. magistraet voorgeslaghen wordt eenen onwille teghen D. LANSBERGIUM, bevorderende dienvolgende zijne verplaeetinghe, maer bidden dat men letten wille op den 17 artikel der kerckenorderinghe ende op de verclaringhe in de synod. Veriana. Men zal bevinden, datter een grooter getal zoude moeten zijn, dan hier is, eer men tot de verplaeetinghe zoude vermoghen te kommen, want de remonstranten hebben bevonden, datter gisteren ontrent 400 persoonen ten avontmale geweest zijn, die volgens desen onwille niet en zijn ³⁾, ende datter alsoo maer eenighe,

¹⁾ „mr.” onthr. in BB. ²⁾ „soude” BB heeft „alhier soude als”. ³⁾ „zijn” BB heeft „drijven”.

ja oock zeer weinigh zijn buiten het E. collegie der magistraet, die haer van den h. avontmale geapsenteert hebben; dat dan de verplaetsinghe verre den meestendeel zeer beswaerlick zoude vallen. Oversulcx, ten eynde men hierop rijpelic moghte letten, hebben goetgevonden ende ¹⁾ nootwendigh geacht dit vertoog te doen. dat de vergaderinghe dan believe naerder te ondersoecken, off er oock rechte oorsaecke van onwille zijn soude, ende opdat zij te beter ondericht mochten zijn, datter eenighe notable personen zijn, die ernstelick versoecken gehoort te moghen wesen om eenighe saken te ontdekken, daarvan desen coetus noch geen kennisse en heeft, dat oock onder dese notabele wel eenighe zijn, selfs geen lidmaten der kerke, ende dat nochtans dese sake haer seer ter herten gaet tot profijte ende welstandt der stadt ende want zij dit gevoelen hebben, dat noch de E. magistraet noch dese vergaderinghe geen andere meyninghe hebben dan alles te doen, dat tot ruste der kercken en quyttinghe harer conscientie zonde strecken, daertoe de openinghe van dese notabele ende om tot een goed eynde te geraken ²⁾ dienen zal. Bidden dan andermael, dat men deselve dan believe te hooren.

Naer deliberatie is haer tot antwoorde gegeven, dat de kerckenraedt ende alle andere in deze stadt wel kunnen mercken, dat dese synodale vergaderinghe ten uystersten met dese saecke is becommert ende dat zij die niet verhaest en hebben noch en zullen, wat het principael belanght, dat zij in alle voorsichticheyt handelen sullen na uytwijzen van de kerckenordeninghe, dat zij oock in tijden ende wijlen op dit vertoogh zullen letten, ten eynde daerin te ³⁾ doen naer behooren, onderentusschen dat zij den kerckenraedt, dese notabelen ende alle ⁴⁾ andere vermanen haer in aller stillicheyt te comporteren, opdat geen nieuwe inconvenienten daerdoor ontstaen tot grooten nadeel van de ruste ⁵⁾ deser kercke.

Is ingestaen D. LANSBERGIUS met zijnen soon, verhalende dat hem Saterdagh aengedient is geweest door VAN LAEREN en ZUERIUM, dat de coetus begeerde, dat hij hem soude verclaren, oft hij hem niet bedacht hadde op eenigh middel der bevredinghe met de E. B. magistraet te kommen, ende dat hij voorsloech hem selven te willen verbinden om ⁶⁾ met eede sich in toecomende met de kiesers aen te spreken niet te willen bemoeijen noch oock met de pracktyque der medecijnen, doch hem naerder bedacht hebbende, de zake seer gewichtich zijnde, heeft goetgevonden alhier te verschijnen ende zijne meyninghe naerder uyt te drucken, te meer gemerckct de kerckenraedt ondertusschen met hen desen aengaende gesproken heeft. Hij siet wel onse meyninghe te wesen, de gantsche zake tot bevredinghe

¹⁾ „goetgevonden ende” ontbr. in BB. ²⁾ „te geraken” ontbr. in JJ. ³⁾ „ten eynde daerin te” BB en JJ hebben „ende daerin”. ⁴⁾ „alle” ontbr. in JJ. ⁵⁾ „de ruste” ontbr. in JJ. ⁶⁾ „om” BB heeft „ook”.

te brengen doort middel van versoeninghe met de E. magistraet, maer dat hij oock zijn meyninghe daerbij wel heeft willen voughen, dewelcke deze is, dat hij niet en verstaet tot eenighe bevredinghe ofte verzoeninghe te komen, tenzij alvooren hij gejustificeert worde ende zijne onnooselheyt verclaert zij. Want hij weet, zoo hij andersins daertoe kommen wilde, dat hij maer behoefde eenen man aengesproken te hebben ofte noch aen te spreken, ende dat alsoo dese vergaderinghe niet van noode zoude geweest zijn, maer dat hij sulcx niet zoekt, als die niet wildt eenighe schandtvlecke op hem laden, oock dat hij liever heeft te sterven dan het minste kladdeken te draghen tot nadeel van zijne eere ende tot schande van alle kercken van Zeelandt. Verhoopt oversulcx, dat hem sal geworden trecht, dat andere voor hem vergunt is geweest, dat indien hij moet geoordeelt zijn, dat hij naer de wetten der kerckenorderinghe geoordeelt werde, consequentelick dat na den 17^{den} art. der gearresteerde kerckenorderinghe ende naer de verclaringhe daerop in synodo Veriana men sie, off'er onwille is ofte geenen. Isser onwille, dat men ondersoecke, of hij gefondeert zij ofte ongefondeert. Ende in beyden verclaert de synode, hoe men handelen zal, namelick indien men tot verplaetsinghe komt, d'onschuldt¹⁾ van die te verplaetsen staet, indien hij onschuldig is, verclaren zal. Bidt, dat men na desen regel handele, ende zoo gehandelt, dat hij hem d'uytsprake in aller gehoorsaemheyt zal onderwerpen, ende zal hem draghen, dat hem niet nagegeven worde, dat hij d'eerste zij, die in de kerckenorderinghe inbreucke gedaen heeft.

Waerop hem de vergaderinghe antwoorde, dat zij alreede hadden begonnen te handelen met de E. magistraet volgende de antwoorde, bij hem Zaterdagh gegeven, derhalven dat zij voor dese tijdt daerin niet conden veranderen, niettemin dat men op dit zijn vertoogh (daertoe gelegentheyt hebbende) behoorlick zal letten ende uyterlick niet doen, dat teghen de kerckelijcke ordeninghe soude strijden.

Volgende tgene hiervooren in d'eerste actie deses daghs vermeld staet nopende het gebesoigneerde van de E. E. heeren raetsheeren TENYS en STEENGRACHT is bij deselve hier gerapporteert, dat de burgemeesteren hare E. aengesecht hebben, dat het collegie der E. E. heeren magistraet wederom bijeen geweest zijn, maer dat zij naer rijpe overlegginghe deser saecke besloten hebben te persisteren bij tgene van haer E. E. voor desen verclaert is, ende dat sij niet connen verstaen in eenige onderhandelinghe te treden met de ministeren LANSBERGH, zulcx de autoriteyt der E. E. magistraet niet toelatende, dat zij oversulcx zijne verplaetsinghe noodich achten, als dat zijnde den eenighen middel om meerder zwaricheit te voorkomen. Vermaenden derhalven, dat men de voorsz. ministeren behoorde te induceren

¹⁾ „d'onschuldt” BB heeft „dat men d'onschult.”

om haer te laten verplaetsen, ende dat zij sulcx te doen schuldich zijn ten dienste der stadt en ruste der kercke, versoeckende dat de coetus alle mogelicke devoiren tot dien eynde doen willen, latende voorts de geheele saecke den coetus bevolen om daerin te doene, tgene zij souden oordeelen noodich te wesen.

LODOWICUS VERVESTEN ende GERARDUS SCHEPENIUS zullen aenspreken d'heer secretarius off d'heeren burgemeesteren, des noots zijnde, om uyt hare E. E. handen te lichten zekere missiven en andere schriften D. LANSBERGII ende zijnen soone, aen de E. Heeren voordesen toegesonden, waeruyt merkelicke onwille geresen is. opdat men uyt deselve sien ende oordeelen magh, waerin sij schuld hebben ofte niet.

D. LANSBERGIUS zal mede tot dien eynde ontboden worden morghen vroegh ende belast over te brenghen de predikationen, waervan in de beschuldighen gewach is gemaect, ende die voorgaende schriften, om zijne copien met dese anderen te vergelijken. Zal mede D. LANSBERGIUS met zijnen soone PETRO naerder ondervraecht worden van tgene noch in geschil staet, ende dit alles overmits hij zoo ernstelick versouckt ende daerop dringt, dat men hem wille onschuldich verelaren, zoo hij onschuldich is. Hiermede is de vergaderinghe opgebroken.

Dyensdagh den 8 Octob.

Na aenroepinge van den name des Heeren ende dat d'actien, in den voorleden dach gearresteert, oversien waren, heeft mr. GERARDUS SCHEPENIUS zijn rapport gedaen, dat hem de heer secretarius DE WITTE hadde ter handt gestelt sekere schriften, acten ende missiven, inhoudende de handelighen, die tusschen de E. E. magistraet ende de ministeren LANSBERGII, den onwille aengaende, geschiet waren, ende dat de voorsz. heer secretarius op hem begeert hadde dese vergaderinghe voor ¹⁾ te draghen, dat ²⁾ met voorweten en consent van beyde de E. heeren burgemeesteren dese pampieren overgegeven hadde; dat wel voordese de E. magistraet niet ongesinnet was bij den tegenwoordigen coetum te verschijnen om met deselve te handelen aengaende de punten en oorsaecke van haren onwille, maer alsoo zij deselve punten ten deele de gedeputeerde deser vergaderinghe gecommitteert ³⁾ hebben en ten deele ⁴⁾ met dese schriftelick acten en notitaten ⁵⁾ komen geverificeert zijn, dat vele gevooglicker is, dat de coetus daeruyt oordeele, wat fundament hebbe de oorsaecke van onlust ofte onwille, die bij de E. E. magistraet is teghen D. LANSBERGIUM ende zijnen soone; dat mede deze schriften met al zulcken reserve behandicht worden, dat men deselve geensins vervremde, maer dat daarvan goede restitutie gedaen mach worden ⁶⁾;

¹⁾ „voor” BB heeft „de navolgende stukken voor.” ²⁾ „dat” BB heeft „dat hij.”
³⁾ „gecommitteert” BB heeft „gecommuniceert.” ⁴⁾ „en ten deele” ontbr. in JJ. ⁵⁾ „notitaten” BB en JJ hebben „actitaten.” ⁶⁾ „maer dat — worden” ontbr. in JJ.

ten lesten dat de E. E. heeren den coetus dese zake opt allerhoochste willen bevolen hebben.

De overgeleverde schriften waren dese naervolgende: eerstelick de requeste PHILIPPI LANSBERGII, aen de E. E. magistraet den 22 Julij 1612 ¹⁾ overgegeven; d'acte van de E. E. magistraet, LANSBERGIO op zijn versouck gegunt, gedateert den 26 Augusti; voorder de missive PHILIPPI LANSBERGII, daerop den heeren toegesonden den 29 Augusti; de resolutie, genomen bij de E. magistraet van dry punten den 27 Octob. ende den ministeren deser stadt aengedient den 28 door den E. heer JOACHIMI ende den heer burgemeester WILLEM MAERTENSE DRYWEGHE; item de missive van dry predikanten van der Goes, daerop gevolgt den 17 Novemb.; oock mede een verhael, inhoudende de substantie van de handelinghe, die de heeren JOACHIMI en DRYWEGHE met PHILIPPUS LANSBERGIO gehad hebben; eyndelick PETRI LANSBERGII antwoorde, gedaen op sommige propositien, bij den heer JOACHIMI hem voorgehouden, beyde schriftelick overgeven met de leste predicatie ²⁾. Ende waren deselve in dese vergaderinghe gelesen, oock kortelijck opgeteekent, tgene dat daerin te interen ³⁾ was ende oorsaecke tot den onwille schijnt gegeven te hebben, gelijk de notulen hiervan int voorschreven Kort Verhael te vinden zijn.

D. PHILIPPUS ende PETRUS LANSBERGIUS zijn binnengestaen ende aldaer is hen van D. preside vertooght, dat men Woensdagh ende Donderdagh lestleden met hen wijdtloopich gesproken ende openinghe gedaen heeft van den onwille, die de E. E. magistraet hadde teghen haren persoon, dat oock de LANSBERGII selve genoegh konnen verstaen, waerop denselven genomen ende gefondeert is; — nemaer alsoo daer gewach gemaect wiert van de predikationen, missiven ende andere schriften, dese materie rakende, ende dat sij daerop gepresenteert hadden de vergaderinghe visie ende lectuere daervan te laten, dat men goetgevonden heeft, dat tselve nu geschiede. Hetwelck de D.D. LANSBERGII bekennde ende tselve redelick achtende te zijne, beloofden terstont te volbrengen, PETRUS de minute van zijnen brieff bij hem hebbende ende overgevende, D. PHILIPPUS na huys gaende om de zijne te haelen, maer stelde niettemin dat in de bedenkinghe deses coetus, off het raedtsaem was in dese handelinghe te treden, nademael zij zegghden, het different, waervan tméestendeel deses schriften mentie maect, door solemnele versoeninghe, handtgevinghe ende gebruyck des h. avontmaels met elkanderen bevredicht ende tenedergelecht geweest.

De minute van D. PETRI LANSBERGII schrift, aen de E. E. magistraet gesonden, inhoudende d' antwoorde, die hij den heer JOACHIMI ende den burgemeester DRYWEGHEN gegeven hadde op dry articulen der resolutie van de

¹⁾ „1612” BB en JJ hebben ten onrechte „1613”. ²⁾ „predicatie” BB heeft „voorschreven missive”. ³⁾ „interen” BB heeft „noteren”.

E.E. magistraet, is bevonden accorderende van woorde tot woorde met den originelen brief, die den coetus van den heer secretario DE WITTE ter handt gestelt was.

D. LANSBERGIUS d' oude heeft ingebracht de versochte schriftelicke predikationen, eerst over Galaten 6 vers 10, gedaen den 30 Junij 1612, daarna over Johan. 8 vers 17—18, gedaen den 18 Novemb. 1612, ende over Romeynen 11 vers 7 ¹⁾, gedaen den 28 Junij 1613, in dewelcke na ondersoekinghe gedaen niet gevonden is geweest, dat rechtveerdighe oorsaecke tot den onwille zoude behooren te hebben gegeven, immers alsoo die luydt naer den inhoudt der schriften, alhier gesien ende gelesen. Dan alleen wordt geoordeelt, dat zulcke predikationen te doen ten dien tijde, als de onwille zich genoegh begonde te ontdekken, zeer groote onvoorsichticheyt was, die, op andere tijden gedaen, stichtelick souden geweest zijn. Doch wiert oock bevonden, dat in de predikatie over Galaten 6 vers 10 het woordeken Judas int propooste, daer questie om gevallen is, uytgedrukt stont.

Commende wijders tot naerder ondersoekinghe, oft den onwille gefondeert zij ofte niet, wierd besloten DD. PHILIPPUM ende PETRUM wederom in te roepen ende deselve andermael te hooren in haere defencie op de articulen ende pointen van beschuldiginghe, bij de E. E. magistraet collegialiter, bij de heer bailliu particulierlick, nemaer beyde mondelick, gedaen ende hier in de vergaderinghe uyt het rapport schriftelick geteekent, zoo boven gesecht is, welcke articulen het eene voren, het andere na D. LANSBERGIUS voorgehouden zijn. Hebben wederom daerop hare verclaringhe ende antwoorde gedaen, zeer conformelick de eerste, kortelick in geschrifte gestelt op den kant van de voorsz. articulen.

Eyndelick heeft men haer afgevraecht, of zij selve niet konden oordeelen, dat zij wel eenighe oorsaecke van den onwille, tegens hare personen opgestaen, geweest zijn, zoo door hare onvoorsichticheyt off andersins door al te scherpe maniere van handelen. Waerop zij antwoorden: dat zij haer geender misdaet schuldich kenden; dat zij niet konnen gebeteren, wat andere van haer actien believen te oordeelen; dat zij meynen, dat de vergaderinghe zelve wel merckt, dat zij dit quaet wel voorsien hebben ende haer selven daertegen gewapent (verstaende daerbij de professie ende practijck van de medecijnen, die zij aengenomen hadden,) om niet gantschelick verlooren te gaen met Gods hulpe, als men haer uyt den dienst zoude willen stooten, alsoo zij wel over een jaer ende meer gevreest hebben, tzoude daerop uytkomen, maer moesten doen, dat zij gedaen hebben, om haer selven te quyten in haeren dienst; dat zij haer oock beroepen op den kerckenraedt ende verscheydene notabele persoonen deser stede Goes, welck zij ernstelick

¹⁾ „7” ontbr. in JJ: BB heeft „3”

versoecken [dat men dog hooren wil, vastelick vertrouwende] ¹⁾, dat den coetus, haer gehoort hebbende, beter onderrichtinghe van verscheyden pointen hebben zal, dan sij nu doet.

Dit leste versoeck, overeenkomende met tgene (zoo boven verclaert is) mr. GUILLIAM CLAESSEN, dienaer des woordts, met de ouderlingen der kercke van der Goes vergeselschapt, versocht hadden, heeft den coetus in bedenken genomen ende gelet, off het raedtsaem zij ²⁾ ofte niet, van beyde zijden groote swaricheyt ziende. Doch eyndelick is besloten dit nieuwe ondersoeck niet noodich te zijne, als sijnde meer als genoegh gebleken, datter merckelicke onwille was bij de E.E. magistraet en ³⁾ de voorsz. ministers, ende dat desen niet wel en conde, hoewel alle mogelicke instantien, daertoe gedaen, weghgenomen worden, maer dat de E.E. magistraet aenhiel, den coetus wilde na uytwijzen van de kerckelicke ordeninghe tot de uytspake van de verplaetsinghe kommen.

s Woensdaghs den 9 Octob.

Alsoo mr. LOWYS VAN DER VESTEN ⁴⁾ aengegeven heeft verstaen te hebben uyt D. LANSBERGIO den ouden, dat hij versoeckt de meeninghe van zijne antwoorde op de pointen van beschuldiginghe tegen hem schriftelick te ⁵⁾ mogen overgeven, daerbenevens aenhouden op zijn versoeck, ten eynde den kerckenraedt gehoort werde, de coetus, hoewel zij acht genoeghsame onderrichtinghe van den onwille te hebben verstaen, heeft nochtans tot voldoeninghe D. LANSBERGII hem dese beyde versoecken toegestaen. Maer dat hij ten derden begeerde, dat hem de schriftelicke articulen, vervattende de pointen der beschuldiginghe tzijsen laste, ter handt mochte werden gestelt, is hetselve niet geraden gevonden, dewijle het de maniere niet en is der kerckelicke procedueren.

Overmits de swaricheyt ⁶⁾ ende zieckte van mr. GUILLIAM CLAESSEN, predikant, zoo heeft men laten inroepen NICOLAES MICHIELSZ OOSTDIJCK als ouderlingh der kercke, denwelcken afgevraecht werdt, oft den kerckenraedt deser stede iet meer dese synodale vergaderinghe aen te dienen hadde. Seghde daervan niet te weten, dan alleenlick dat men tbeste in dese zaecke doen wilde, maer was wel van eenighe notabele aen den kerckenraedt versocht geweest, dat zij hier mochten gehoort zijn, waerop hem geantwoort wierdt, dat dese vergaderinghe gewillich was den kerckenraedt te hooren, doch geene andere, daerbuyten zijnde, om vele groote consideratien. Wierdt hem oock uytten name deser vergaderinghe gebeden ende vermaendt, dat zij hen in aller stillicheyt zouden draghen, opdatteer geen meerder onruste verweckt werde.

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is overgenomen uit BB en ontbreekt in de uitgave van der Baan. ²⁾ „zij” BB heeft „sij in te willigen”. ³⁾ „en” BB heeft „tegens”. ⁴⁾ „van der Vesten” BB heeft „Verveste”. ⁵⁾ „te” BB heeft „den coetui te”. ⁶⁾ „swaricheyt” BB heeft „swakheid”.

D. LANSBERGIUS d'oude heeft de vergaderinghe laten behandigen een schriftelick verhael, sommierlick inhoudende tgeen hij achtete tot zijn verantwoordinghe te dienen, maer tselve wel ingesien sijnde, is bevonden niet besonders mede te brenghen, dan tgene hij alreede te vooren tot zijnder defensie geseght hadde.

Nadat alsoo alle zaken gehandelt ende verhandelt zijn geweest, heeft de vergaderinghe, hiertoe den preses de stemmen afvragende, geoordeelt en ¹⁾ alles gedaen ende aangewendt te zijne, wat hiertoe moghte noodelick ende dienstelick wesen, oversulex datter anders niet resteert, dan dat men de zake ten principale bij der handt neme om een christelijck besluyt te maken tot weeringhe ende wechneminghe van de opgeresene swaricheyt. Dienvolgende hebben ten lesten in den name des Heeren verclaert hare uytsprake, gestelt bij forme van acte, als hiernaer volcht:

Alsoo de coetus synodalis der kercken ende classen van Zeelandt bijeengekomen is binnen der stede Goes door authorisatie der E. E. Mog. heeren, de heeren Gedeputeerde Raden deser provintie, soo ist dat voor haer gekomen is de kennisse van zekeren merckelicken onlust ende onwille, zijnde in de E. E. magistraet deser stede Goes teghens ds. PHILIPPUM ende PETRUM LANSBERGIUM, dienaren des h. woordts derselver stede, midts-gaders de redenen ende oorsaecken, daeruyt denselven onwille gesproten ende gewassen zij. Hierop heeft de coetus voornoemt deselve LANSBERGIOS verscheyden mael gehoort in hare verclaringhe en verantwoordinghe, die sij desen aengaende hebben gedaen, heeft oock daerenboven alle behoorlicke ende mogelicke middelen aangewent tot wechneminghe van den voorsz. onlust ende onwille, achtervolgende den 17 art. des gearresteerden synode, nemaer heeft bevonden, dat alle haer naersticheyt in desen te vergeefs was ende dat d' opgeresene onwille niet anders konde kerckelicker wijze ter neder geleyt worden dan door haere uytsprake ten diffinityve.

Oversulex de coetus in de vrees des Heeren ende met aenroepinge zijns naems, alles ingesien ende overwoghen hebbende, wat in te sien ende toverweghen was, heeft verclaert ende verclaert midts desen de voorsz. ds. PHILIPPUS ende PETRUS LANSBERGIUS verplaetselick te zijne, dienvolgende dat zij deselve ontslaet van den dienst der kercke van der Goes, ende dat zij gehouden zijn haer te laten transportereren ende gebruycken in een ander gemeynte, daer zij wettelick moghten geroepen zijn.

Aldus gedaen in den coetu voornoemt, desen X Octob. 1613.

Hierop zijn ontboden de voorn. dom. LANSBERGII, dewelcke naer een voor haer cort ²⁾ vertoogh, door den presidem gedaen, de voorsz. acte

---

¹⁾ „en” ontbr. in BB. ²⁾ „naer een voor haer cort” BB heeft „met een cort voorgaende”, JJ „naer een voorgaende cort”.

gelesen is geweest, die daarvan copie begeerden, dewelcke hen is vergunt geworden.

Desgelijckx zijn ingestaen de broederen des kerckenraedts, mr. GUILLIAM CLAESSEN, dienaer, ende sommige ouderlinghen, denwelcken oock kortelick voorgedraghen is geweest de verhandelinghe deser zake midtsgaders het besluyt, daerop bij den coetus gemaect. Daerenboven zijn oock ernstelick vermaent van haren schuldighen plicht geweest, dat zij in haer diensten volherden ¹⁾, bij hare christelijcke gemeynte blijven ende pooghen deselve in alle eenicheyt te houden, tot alle gehoorsaemheyt te vermanen. Eyndelick is hen oock onse hulpe met raedt ende daedt, daer zij denselven zouden behoeven, gepresenteert.

Aldus is dese vergaderinghe met dancksegginghe van den name Godts des Heeren, opgesloten ende geeyndicht ten daghe en plaetse als boven in de acte van de uytpraeke. Ende was onderteekent

JODOCUS LARETIUS ²⁾, scriba electus, 1613.

Cort verhael ³⁾ van de antwoorde, collegialiter gegeven bij de E. heeren magistraten der stede Goes aen de gedeputeerden der extraordinare synodale vergaderinghe nopende haren onwille teghen D. PHILIPPUM ende PETRUM LANSBERGEN, bij articulen gestelt.

De gedeputeerde deser vergaderinghe int collegie der E. heeren magistraten verschenen zijnde, heeft dheer burgemeester SOETWATER het woordt voerende onder anderen geseght, dat tis waer, daer merkelicken onwille was niet alleen bij zommighe, maer bij het geheele corpus van de magistraet, ende opdat men sien mach, dat het geen opgeraapte ende ongefondeerde onwille was, dat zij den secretarius zullen laten openinghe doen van een groot deel der handelinghen, die haer desen aengaende toegedraghen hebben.

1. Die alvooren verhaelde, dat de LANSBERGII in den jare 1612 geweest zijn bij de kiesers, sdaechs voor de verkiesinghe, ende dat zij aldaer disrecommandeerden oft afradeden eenen persoon bij namen tot burgemeester, ende wederom eenen anderen daertoe recommanderende ⁴⁾.

---

¹⁾ „volherden” BB heeft „trouwelijk wilden volherden”. ²⁾ „Laretius” BB heeft „Larenius”. ³⁾ Dit geheele „Cort verhael” ontbr. in BB. De in de uitgave van der Baan ter linkerzijde van de artikelen des magistraats voorkomende antwoorden van Lansbergen, zijn hier onder die artikelen geplaatst met daaraan beantwoordende cijfers. ⁴⁾ „recommanderende” ontbr. in JJ.

1. Bekent dese disrecommandatie gedaen te hebben. voorsiene de swaricheyt, die der ontstaen zoude, indien VERNISSTUS tot burgemeester gekozen wierde, maer dat eerst ende alvooren den bailliu hem gesecht hadde in presentie van twee schepenen ende den secretarius, dat dese persoon niet dienstigh en was tot het burgemeesterschap. Dienvolgende dat zij dan onder haer dryen, te weten mr. GUILLIAM, hij LANSBERGEN ende zijnen soone PETRUS, bij den burgemeester DRYWEGEN gegaen zijn, zeggende: wij zijn verwitticht, dat men voor heeft VERNISSTUS tot burgemeester te maken; tis nu de burgemeester selve bekend, wat swaricheyt voordesen uyt VERNISSIO geresen is, dat oock den burgemeester houdt, dat het niet dienstelick zoude sijn desen wederom daertoe te verkiesen, ist niet alsoo? Waerop de burgemeester DRYWEGEN antwoorde: ja. Welaen dan, wij bidden ul. (zegden zij) zijn devoir te doen, dat dit niet en geschiede. Maer off er (antwoorde de burgemeester DRYWEGHEN) geen ander stoffe en ware, etc. Wij seyden: isser geen ander, patientie, doch hoewel wij niet begeeren te weten, wie vooren staet, nochtans achten wel, datter iemandt onder allen daertoe bequaem is etc. Isser niet eenen JAN CLAESSEN BACKER, ende zoo tsoo ware, wat dunckt u, zoudet een onbequaem persoon zijn? Neen, segde de burgemeester, die en soude niet onbequaem wesen. Soo bidden wij ul. dan zorge te draghen; twelck hij beloofde, gaf de hand daerop, begeerde dat men Godt zoude bidden, dat hij hem wilde regeeren etc. ende verstaende, dat zij met zijnen swager JAN SMALLEGANGE wilden spreken, ten eynde hij oock zijn beste ende de goede handt daertoe doen zoude, vermanende hem dat zij dat zouden doen. Ende zondt hem oversulcx naer huys, opdat zij met hem oock mochten handelen.

Vraecht, waerom men hieruyt meer onwille opneemt teghen hem als teghen zijnen collegam mr. GUILLIAM, die daer mede was ende meer sprack als hij.

2. Dat de saecke anders in de verkiesinghe uytvallende, daer een predikatie op gedaen is geweest tot een voorbereydinghe des avondmaels, waervan den text was Galat. 6 : 10. Daerin merckelick genoteert waren eenighe uyt de E. magistraetpersoonen, in aensienelicke plaetsen sittende, alsof die haer devoir niet gedaen en hadden, dewijle men schuldich is de huysgenooten des geloofs te vorderen, maer dat het nu geheel anders toegaet, nademael men nu goed doet dengenen, die de huysgenooten des geloofs wel eertijts verdrückt hebben, welke persoonen van hem geraden waren op morghen (zeghde hij) haer t'absenteren vant avondmael, of zoo zij daer quamen, dat zij doen zouden ¹⁾ gelijk Christus dede met zijne discipelen, daeronder eenen Judas was, welck met hem het broot brack: tverginck hem qualick, ende alsoo zalt die persoonen oock.

¹⁾ „zij doen zouden” JJ heeft „hij doen soude”.

2. PHILIPPUS bekent de predicatie gedaen te hebben, maer alsoo gesproken te hebben, dat niemant konde verstaen, wat ende wie hij meynde, als alleene die het aengingen. Dat hij zoude geseght hebben: tzijn eenighe personen, in aensienelicke plaetsen zittende; antwoorde, tselve in zulcken propoost vervolgende niet gesproken te hebben, dat hij oock het woordeken Judas niet gebruyckt en heeft. Gevraecht, waerom hij niet liever den persoon int particulier aensprack ende vermaende, sonder op den stoel publyckelick? Antw. dat de particuliere vermaninghe onruste zoude veroorsaect hebben over de geheele stadt.

3. Hierover onder eenighe luyden woorden gevallen zijnde, is sulcx ter ooren LANSBERGH gekomen, die daerop zekere requeste aen de E. magistraet heeft laten behandigen, inhoudende dat zijne predikatie leelick misduyt was van velen, die nochtans bij den kerckenraedt voor goet geaprobeert was, versoeckende oversulcx, de E. heeren believe kennisse daarvan te nemen ende, ingevalle hij schuldich bevonden wert, hem te straffen ten exemple van andere, ende zoo niet, hem in zijne onschult te verdedighen teghen degene, die hem daerover lasterden.

3. In die requeste staen onder ander dese woorden: dat deze beschuldiginghe in den gront deselve is, die in den jare 1609 teghen hem ende zijne medebroederen gebruyckt wierdt in een schandelick pasquil, dewelck alsdan gedivulgeert wiert bij zeker persoon van U. E. collegie, die daerover zijn straffe gedraghen heeft ende noch draecht, want de remonstrant meyndt dat zoo merkelick een exempel van straffinghe, bij de hooge overheyte aen denselven persoon gestelt, behoord een iegelick in dese stadt, van wat state hij oock is, wijs te maken om sich van zulcke onrechtveerdighe maniere van handelen te wachten. Nemaer alsoo het eenighe notabele personen in dese stadt belieft heeft dese maniere van handelen wederom bij de handt te nemen, hoewel niet bij forme van een geschreven pasquil maer wel bij een mondelinghe uytstrooinghe van een onwaerachtighe beschuldiginghe teghen den remonstrant op verscheydene plaetsen ende bij verscheydene personen, ende sulcx tot geen anderen eynde dan om eerst den remonstrant van zijne eere etc.

Gevraecht, wat hem beweeghde dese requeste over te geven ende de zaecke daerbij niet te laeten blijven, antwoorde, dattet geschiet was uyt oorsaecke, dat de secretarius DE WITTE, bij hem zijnde, geseght hadde: Ist waer, dat men van u spreekt, zoo en isser noyt schandeleuser ende seditieuser gepredickt geweest in Hollandt oft Zeelandt, dan ghij gedaen hebt. Voeghende daerbij, dat te hebben van seven off acht personen.

Hetwelcke D. PHILIPPUS met zijne medebroeders communicerende vonden geraten, dat hij daerin tot zijne onschult wat doen zoude, ende is ten

lesten tot dese requeste over te geven genootsaecht geweest, die nochtans door den kerckenraedt gepresenteert wierdt.

4. Dit schrift de heeren magistraet ontfanghen hebbende, is in zijne werde ende onweerde gelaten zonder beantwoordinghe.

4. Gevraecht, waerom hijt daerbij niet liet blijven, antw. omdat de voorsz. calumnien ende lasteringhen zich dagelick meer en meer verbreyden.

5. Twelck D. LANSBERGIUS eenen tijdt daerna siende, is selve persoonelick int collegie verschenen, begeerende van de E. heeren even tselve, dat hij door zijne requeste gedaen hadde, namcliek dat hij gemainteneert mochte worden en zijne onschult teghen alle, diewelcke zijne predicatie misduyden, ende dat de E. magistraet wilde ondersoek doen van tgene hij gepredickt hadde. Zeghde niettemin in een onderhandelinghe met de E. magistraet, present den burgemeester DRYWEGHEN, dat hij denselven burgemeester in zijne predikatie ja gemeynt hadde.

5. Antwoort geseght te hebben tot den burgemeester DRYWEGEN: Heeft u de raetsheer HUYSSEN aengedient, dat ick u niet en meynde. Ick heb hem dat niet geseght, ter contrarie heb ick hem geseght, dat ik u meynde. Ja u meynde ick ende niemant anders.

6. Waerop hem van de E. magistraet afgeeyscht was, zijne predikatie bij geschrift te willen overgeven ofte de substantie van dien, opdat daeruyt te beter int collegie mochte geoordeelt zijn, dewijle vele int doen van deselve waren absent geweest ende die niet gehoord en hadden.

7. Maer D. LANSBERGIUS heeft tselve geweygert, niettegenstaende tselve op hem tot drymaelen toe is versocht geweest.

7. Alsoo dit weygeren scheen vremdt te wesen, dewijle hij van de E. magistraet begeerde gerechtveerdicht te zijn, ende dat dit een teecken was van misvertrouwen oft andersins, gevraecht dan, waerom dat hij dat dede, zeght: 1° dat hij niet en konde doen om zijne predikatie te stellen onder toordeel van degene, die de theologie niet en verstonden; 2° oft hijt schoon gedaen hadde, dat het evenveel zoude geweest hebben, nadien lichtelick hem nagegeven zoude zijn geweest, dat hij deselve verandert ende anders geschreven hadde, dan deselve gedaen was, ende dat hij wel zach, wat men voor en hadde.

8. Waerna in een ander vergaderinghe der E. magistraet zij voor een expediens verclaerden, niet goet te vinden voorder onderzoek op zijn predicatie te doen, om te eviteren verscheydene inconvenienten, zonder welck ondersoek zij difficulteerden hem acte van ontschuldiginghe te geven. Waerteghen D. LANSBERGIUS voor een expediens voorsloech, dat de E. heeren

hem een acte van ontschuldighen verleenen souden, in welcken gevalle hij tevreden was de zaeke daerbij te laten blijven. Doch gevraecht zijnde, oft de kerckenraedt daarmede oock zoude tevreden gestelt zijn, antwoorde, dat hij sulcx niet en wiste. Oversulcx wierd hem de versochte acte afgeslaghen.

8. Zeght, alsoo de kerckenraedt zelve de requeste uyt haren name gepresenteert hadde, dat hij niet qualick antwoorde, zegghende dat hij niet en wiste, oft zij tevreden zouden zijn.

9. Waerop D. LANSBERGIUS scheydende zoude geseght hebben, dat hij hem dan andersins tot zijner verantwoordinghe zoude moeten behelpen ende andere wegghen ingaen, al soude hij alle sijne middelen daeraen te cost hangen.

9. Ontkent dit gesproken te hebben.

10. Evenwel de heer secretario is van de E. magistraet gelast geweest D. LANSBERGIO aen te segghen, dat hij hem, om geene nieuwe onruste te veroorsaccken, zoude tevreden houden, doch indien hij wilde den wegh der justitie ingaen, dat men hem diezelve niet conde noch wilde toeslyuten,

10. Verclaert, dat oock de E. heeren daerbij voegghden dese ofte diergelicke woorden, ofte dat hij eenigh ander middel zoude mogen gebruycken, die hij zoude geraden vinden.

11. Hiervan wederom acte begeerende, is hem die van den heer secretario gegeven ende ter handt gestelt, nadat deselve int volle collegie der E. magistraet was gearresteert.

12. Weynich daerna heeft D. LANSBERGIUS eene missive den heeren overigheden toegesonden, dewelcke eenighe beschuldighen, gemeene en besondere inhoudende, den E. magistraet niet weynigh geoffenseert heeft. Wiert nochtans bij deselve E. heeren goetgevonden dit daerbij te laten. Onder andere schrijft hij in dese missive aldus: „Is mij behandicht een schrift van weynighe regelen, ende zulcx zoo archlistich tot mijnen nadeele gestelt, dat degene, die deselve beworpen heeft, schijnt gearebeyt te hebben om my teghen alle redenen ten minste in suspitie van schuld te brenghen, want beneffens dat hij zeer ontrouwelick verswijcht tgene ick zoowel in mijne schriftelicke remonstrantie etc. ¹⁾ Welcke dry zaken, hoewel zij voor d' eenvoudighen met eenen schoonen schijn van waerheyt worden verhaelt, zoo verschillen zij nochtans zooverde van de waerheyt, gelijk U. E. E. ²⁾ etc. Soo hebben U. E. E. daerenboven gesien ende gehoort, hoe dickwils ick mijne beschuldighers voor U. E. E. beroepen hebbe, ja oock tot tergens

¹⁾ „etc.” ontbr. in JJ. ²⁾ „gelijk U. E. E.” ontbr. in JJ.

toe, opdat zij hare beschuldiginghe teghen mij zouden willen voortbrenghen, ende met wat een schandelick stilleswijghen zij mij altyt bejagent hebben etc. Hoe groot moet zijne onnooselheyt zijn, die zelve sijne beschuldighers voor den rechter gaet betrecken, ende, zulcx gedaen hebbende, noch voor den rechter (die oock ten deele zijn partije is) noch bij iemandt anders etc. Soo heeft het nochtans den bewerper van U. E. E. actie gelieft, mij in deselve alsoo af te schilderen etc. Over welcke onbillicke handelinghe ick niet hebbe konnen nalaten mijne klachten etc. Ick weet wel, dat ick door desen handel niet veel vorderen en sal ¹⁾, dewijle burgemeesters ende schepenen, die mijne rechters zijn, oock mede mijne beschuldigers zijn geweest, dewelck oock zooverre van mij vervremt zijn, dat etc. zij nochtans mij de gunste ontseghen hebben, dewelcke zij met volle mate toegemeten hebben eenen coster etc. Maer tis mij genoeg, dat ick U. E. E. bewesen hebbe, op wat wijze deselve burgemeesters ende schepenen met mij gehandelt hebben. Ick zal voorts den Richter van de weereldt het oordeel van sulcke handelinghen overgeven, die eenmaal tusschen hare E. E. ende mij rechten zal, etc.”

12. Zeght desen middel gebruyckt te hebben voor het beste, in plaetse van iemandt in rechte te betrecken, volgende de toelatinghe van de E. heeren op den X^{den} artykel, hiervooren gemelt ²⁾.

13. Heeft oock in de presentie van den bailliu ende schepenen naer het schrijven van den voorsz. brieff, gelijk oock daernaer in de volle classe van Baerlandt, geseght, dat noyt moorder ofte dieff ter Goes was geweest, off hij was beter van de heeren getracteert als hij, want als zij al overtuycht waren, zoo hadde men haer noch procureurs gegeven om haer te beschermen, maer de heeren hadden hem recht geweygert, alhoewel nochtans d'actie der voornoemde heeren expresselick medebrencht, dat zij hem den wegh van justitie openstelden, etc.

13. Zeght zulcx alleenlick in de classe gesproken te hebben ende nergens elders. Zeght verder op dit ende op alle de voorgaende articulen, dat zij afghandelt zijn geweest doort middel van versoeninghe, gemaect met bailliu, burgemeester SOETWATER en secretario DE WITTE etc., dewelcke alle daernaer haer ten h. avontmale begeven hebben, ende dat hij hem oversulcx opt allerhoochste beklaecht, dat nu wederom opgehaelt wordt als de oorsaeck van desen onwille, tgene soo solemnelick in den kerckenraedt ende in de classe, oock in de presentie van de E. E. heeren JOACHIMI ende HUYSENS, is ter neder gelecht geweest.

14. Niettemin, om te voorkomen meerder onruste, zijn eenen tijt langh

¹⁾ „etc. Ick — sal” JJ heeft alleen „ende”. ²⁾ „12. Zeght desen — gemelt” ontbr. in JJ.

daerna bij de E. heeren magistraet beraemt ende besloten geweest zekere dry articulen.

15. De heer JOACHIMI en de burgemeester DRYWEGHEN aennemende deselve mr. GUILLIAM CLAESSEN, LANSBERGIO ende zijnen soone aen te dienen, gelijckerwijs haere E. E. oock gedaen hebben.

16. Rapporterende opt stadthuys, dat de voorsz. predicanten voor antwoorden hadden gegeven, haer in alle gehoorsaemheyte der E. magistraet te zullen draghen.

16. D. LANSBERGH veysoecken formele woorden te hooren, want zij meynen, dat de E. E. heeren JOACHIMI ende DRYWEGHEN seghden: de ministers hebben beloofd hierna hen te reguleren.

17. Doch ontrent dry weken daarna hebben zij elck eene missive aen de E. E. magistraet gesonden, D. LANSBERGIUS ende zijnen soone, verklarende daerbij deselve dry voorgehouden articulen niet te kunnen navolgen off gehoorsamen als stridig teghen het woort des Heeren.

17. In de missive, van de dry ministers tzamen onderteykent, staet onder andere, dat zij niet en twijfelen, ofte troulick is aengedient, dat zij met ¹⁾ den heer JOACHIMI ende den burgemeester DRYWEGHEN gesproken ende gehandelt hebben, maer dat zij evenwel niet connen nalaten dezelve redenen alsnu hare E. E. schriftelick te presenteren ende te bidden, dat dezelve in hare E. register moghen aengeteeckent worden, opdat zij in toecomende tijden van niemandt worden verdraeyt, daervoor zij te meer vreesen, midts sij wel verstaen, dat dese nieuwe handelinghe, met haer aengegaen tot ruste ende welstant van Gods kerecke in dese stadt, gantschelick genomen is uyt de kerckenordeninghe van Utrecht, blyckende bij den 20, 21, 22 en 23 articulen derselver, welke kerckenordeninghe, beneffens dat zij tot noch toe van alle vrome kercken in dese provintie verworpen is geweest, soo en heeft zij de eenicheyt der kercken aldaer niet voortgebracht, maer veelmeer confusie ende verderff, daervoor wij bidden, dat ons Godt wil behoeden. Nopende voorts dese hare verclaringhe op de gemelde dry articulen zeghde D. LANSBERGIUS: vooreerst, dat zij oock dese hare meeninghe den heer JOACHIMI ende DRYWEGHEN mondelick voorgehouden hadden, als zij met haer spraken; ten tweeden, dat hij hem refereert op degene, die alsdoe in de regeringhe der E. E. magistraten geseten hebben, als die haer daarmede zeer wel tevreden hielden; ten derden, dat den burgemeester DRYWEGHEN, sedert dese missive overgegeven was, ten h. avontmale geweest is ende daarmede betuyght heeft geen onwille te hebben.

---

¹⁾ „met” ontbr. in JJ.

18. Zijnde onder andere het overgeleverde schrift van D. PETRUS LANSBERGIUS zeer scherp ende bitter.

18. PETRUS presenteert den coetum de copie vant voorsz. schrift over te leveren, opdat zij oordeelen moghe, wat hiervan zij. Welcke copie daerna gelesen zijnde, heeft men daerin onder andere gevonden dese woorden: Verclarende meteenen, dat indien iemandt dese beschuldighen (nanelick van hem bemoeyt te hebben buyten haer ampt int vermaken van de magistraet) opentlick soude durven uytspreken, dat wij van meyninghe waren. niet proces te verwachten, maer selfs aen te doen. Item ingevalle men hier onder verstaen wilde, dat men niet soude moghen secrete fauten, die persoonen van de magistraet begaen, eenighsins op den predickstoel straffen, hebbe geseght conscientieushalve tselve niet te kunnen toestaen, etc.

19. Waermede zij gethoont hebben haer directelick te stellen teghen de resolutien van de E. heeren overigheyt ende magistraet der stadt.

19. Hout het daervooren, gantschelick niet gedaen te hebben teghen de behoorlicke gehoorsaemheyt, die men deselve E. magistraet schuldich is.

20. Die oock daerin eenen onlust hebben, dat de LANSBERGII, niet tevreden zijnde met haer kerckelick ampt, hen bemoeyt hebben met de practijke van de medecyne, teghen een oude ordonnantie deser stadt.

20. Bekent dat gedaen te hebben, want hoewel de vrede gamaeckt was, gelijk boven geseyt is, zoo en verstondt hij nochtans, insonderheyt uyt de geruchten, die van den bailliu gestroyt waren, ende andere advertissementen, dat eenig zijn parthije niet rusten en zoude, voordat zij hem uyter stadt ende van zijnen dienst geholpen hadde. Ende is dit d'oorsaecke van dese oeffeninghe der medecijne geweest, opdat hij met de sijne middel hadde haer huysgesin in tijden en wijlen door dese oeffeninghe vooren te staen, wel wetende hoe beswaerlick het eenen predikant vallen zoude, als de magistraet teghen hem qualijck gesint is ende dat zij hem begeeren quyt te wesen, in zijnen dienst te kunnen volharden ende daerbij te blijven. Doch zeght dit begonnen te hebben alleenlick ontrent Octob. een jaer, ende dat alleen aen sommige vrienden, die hem ontboden, zonder eenighen loon van den meestendeel te ontfanghen. Ende als hij desen aengaende van den doctor van de stadt aengesproken was, dat hij voor antwoorde gaff: Ick kan qualick ontsegghen mijne hulpe aen degene, die des versoecken, maer ist qualick gedaen, vertoont het den E. heeren ¹⁾, ende versoeckt daerop hare resolutie; in cas van verbodt, ick sal terstont stille staen. Maer dat de E. magistraet daer niet teghen en is geweest, bewijst hij met de heeren, die hem gebruyckt hebben: Monsieur WATERVLIET, swager van den burge-

¹⁾ „E. heeren” JJ heeft „magistraet”.

meester VERNISSIUS, MARYNUS JANSSE MEZOECK, JACOB MARYNISSE BOONE, den rentmeester KETELAER, den rentmeester HUYSSSEN, JAN CLAESSEN BACKER, zijnde alsdoen vijf schepenen, zulck dat hij niet anders conde mercken, ten was wel de meyninghe van de E. magistraet alsdan, dat hij daerin soude continueren. Maer een andere magistraet in de regeringhe kommende, heeft hem daervan onthouden, ende dat terstondt nadat deselve E. E. magistraet vermaeckt was, op het nieuws daertoe hem adresserende¹⁾ burgemeester SOETWATER ende zulck zijn voornemen hem²⁾ te kennen gevende, dat hij voorteaen zoude nalaten de medecijne te practiseren.

21. Ende alsoo daer different is gevallen tusschen hem ende der medecijnen docktor der stadt, dat zij oock hebben geïnstituert teghen denselven processe van injurie.

21. Zeght, dit proces alsoo aengegaen te zijn: Daer is geweest een zekere vrouwe van een chirurgus, om dewelcke in hare sieckte ende kranckheyt te troosten, hij ontboden is geweest. Heeft het oock gedaen, maer oordeelende de zwackheyt³⁾ des persoons zeer groot, ja doodelick te zijne, vermaende haren man, dat hij haer yet ingeven zoude om haer te stercken, perlen, koraal, etc. sDaeghs daerna wederom komende om haer te troosten, vraeghde, of zijt gebruyckt hadde; antwoorde dat ja, maer geen bate bevonden. Waerop hij seyde: Wel behaget ul., wij sullen een ander remedie gebruycken, die haer goeden slaep zal aenbrenghen. Ende heeft merckelicke beteringhe gedaen voor dien nacht, maer daernaer vervalt zij wederom ende na 24 uyren komt te sterven. Hieruyt neemt den doctor medecyne oorsaecke om te stroyen, dat hij LANSBERGIUS deze vrouwe vermoort heeft, den bailliu ondertusschen informatie nemende, buyten ende binnen, om hem te achterhalen, ende wort dit seer schandelick over tgansche landt ruchtbaer gemaect. Hij dan, daerover raedt nemende met eenen advocaet, die hem namaels gediend heeft, zeynt twee getuyghen aen den voorsz. doctor, vragende, oft hij dat gesecht hadde ende aen den bailliu ofte elders geclaecht, dat dese⁴⁾ vrouwe om hals gebracht zij, etc. Maer desen en wilde gantsch niet kennen nochte ontkennen Evenwel blijven die leelicke geruchten, twelck hem LANSBERGIUM beweeghde aen de E. magistraet te versoecken, dat zij hem souden willen consenteren, dat hij met den doctor voor hem moghte verschijnen. Doch cyndelick, niet connende verkrijghen, is bedwonghen geweest den doctor proces van injurie aen te doen ende te concluderen teghens hem, gelijk hem zijn advocaten geraden hadden, maer is zijn proces aen den nagel blijven hanghen (zonder iet te vorderen), daert

1) „adresserende” JJ heeft „addresserende aen de”. 2) „hem” ontbr. in JJ. 3) „zwackheyt” JJ heeft „swaricheijt”. 4) „dese” ontbr. in JJ.

proces van den doctor teghens hem stedes geduyrt ende gedient¹⁾ heeft, tot dat hij sententie heeft verworven, dat LANSBERGIUS niet meer practiseren magh.

22. Comende daertoe selve in persoone op stadthuys ende bepleytende haer eygen sake, nietjegenstaende zij van kloecken advocaet ende procureur voorsien waren, twelck de E. magistraet oordeelde onstichtelick te zijne en miscontentement onder de gemeynte causeeren.

22. Antwoort, dat hij den advocaet versochte, voor hem in vierschare te verbaliseren, maer dat desen zulcx weygerde, ende hebbende een procurcur, die Papist was, vreesende van hem niet wel gedient te worden, is selve ten uytersten dry ofte viermael in vierschare gecompareert om zijne sake te verdedighen.

23. Eyndelick hebben de E. heeren van de wet door LANSBERGIUM de practijk van de medicijne verboden, waervan hij nochtans heeft willen appelleren.

23. Seght, dat eer dit verbodt hem geschiede, hij te vooren genoegh verclaert hadde aen den heer burgemeester SOETWATER, dat hij niet meer practiseren soude, ende oversulx dat het onnoodig was, dat de doctor daerop langer soude insisteren om sulck een sententie ofte verbodt te weghe te brengen. Desnietjegenstaende is dese sententie ofte verbodt gegaen teghens hem, daerteghens hij genootsaeckt was te appelleren, om doort middel van dit appel en mandament van inhibitie te voorkomen, dat hem de bailliu geen proces soude aendoen, wanneer hij, int minste iet seggende ofte doende bij den ziecken, soude schijnen dit verbodt te overtreden. Heeft dan alsoo geseght tproces aen den nagel te hanghen, ende²⁾ alle dinghe in stilte te laten.

24. Dit aldus den secretarius nyt name vant geheele collegie der E. magistraat verhaelt hebbende ende de bescheyden daervan synde gelesen, heeft de heer burgemeester SOETWATER nyt name alsvooren noch opgevocht de navolgende klachten.

25. Eerst over een seker predicatie, gedaen den 18 Nov. 1612 op den text Joh. 8, vs. 17—18³⁾, nopende taennemen der getuygen in reghte, dat men die niet lichtelick accepteren ende geloove geven moet, ja al warent oock twee persoonen van groote qualiteyt, die het getuyghden, bybrennende texempel van twee Susannas boeven. Ende, want dit was even op dien dagh, dat zij overgaven haer geschrifte noopende de dry articulen, boven gementioneert, dat het de E. magistraat daervoor houdt, dat hier

¹⁾ „ende gedient” ontbr. in J.J.   ²⁾ „ende” JJ heeft „om”.   ³⁾ „17—18” JJ heeft „11”.

mede getaxeert werden de heer JOACHIMI en DRYWEGEN, die een ander rapport gedaan hadden, dan de voorszeyde schriften medebrachten.

25. Ick verclare ¹⁾ op de heeren JOACHIMI ende DRYWEGEN niet gedacht te hebben. Dat het oock op dese twee niet en can geduydet zijn, dat hij zeghde, nademael hij in zijn schrift getuyght niet te twijfelen, of de heeren JOACHIMI ende DRYWEGEN en hadden de E. E. heeren magistraet de rechte waarheyt aengedient, tgene hij gesproken hadde met hen, daervoren hij tnoch houdt.

26. Over eene andere predicatie op den text Rom. 11, vs. 3: Heere! zij hebben uwe propheten gedood, alwaer geseght soude zijn, dat een gemeynte wel acht te nemen heeft op tgene de magistraet doet, ende dat, zij onbehoorlick handelende, de gemeynte schuldich is daerteghen te voorzien, soo sij in de straffen Godts niet en willen vallen, allegerende daertoe verscheyden exempelen, onder andere dat van ²⁾ die van Handwerpen, die daernae veel ³⁾ geleden hebben, overmidts zij d' onrechtveerdigen dood van CHRISTOFFEL DE SMIDT niet belet en hadden.

26. Seght geleert te hebben: 1° wat groote zonde het was de propheten te dooden, onder andere met de spreucke Ps. 105, vs. 15 ⁴⁾: Raeckt mijne gesalfden niet aen ende en doet geen, etc. 2° dat Godt dat bewesen heeft ⁵⁾ met de straffen, die Hij ten allen tijde daerover gedaen heeft, waarvan de H. Schrift vermeldt, inzonderheyd 2 Paralipomenon 36; 3° bewees dat met bysondere exempelen van onse tijden, Fransche coninghen, die vergoten hebben veel onschuldigh bloet, en ⁶⁾ zijn oock jammerlick ommegeecomen. Handwerpen heeft vele propheten gedoot, onder andere CHRISTOFFEL etc., maer de straffen daerover zijn haest gevolcht, enz. Daerbij liet hijt blijven. Alleinlick beantwoorde eene tegenwerpinge, hoe Elias dit zegt tegen Israel, maer alleen Achab ende Jesabel zulcx deden, alsoo sij waren, die de executie deden, maer tvolck Israels stemde dat toe, ende toestemmende maeckten haer deser sonde deelachtigh; hieruyt vermanende, dat als wij iemand zien quaet doen, dat wij daerin niet en moeten verwillighen noch behagen hebben, etc. Ten is niet altijts van noode, dat wij tbestrafen in de overicheden, maer wij moeten t niet toestemmen, landeren noch behagen daerin scheppen, maer bedroeft zijn daerover, ende zoo houden wij een goede conscientie. Verclaert niet anders geleert te hebben, weet oock niet, dat de magistraet ter Goes oyt iet soude besloten hebben, ⁷⁾ daerin hij meyndt, dat de gemeynte niet en soude behoort hebben te consenteren. Ergo men moeste alsoo zijne predicatien niet geduydet hebben.

---

¹⁾ „Ick verclare” JJ heeft „Verclaert”. ²⁾ „onder — van” JJ heeft „ende onder anderen”. ³⁾ „veel” JJ heeft „soo veel”. ⁴⁾ „vs. 15” ontbreekt in JJ. ⁵⁾ „bewesen heeft” JJ heeft „bevolen”. ⁶⁾ „en” heeft „etc.” ⁷⁾ „weet oock — hebben” ontbr. in JJ.

Men heeft oock niet meer uyt ¹⁾ zijne geschreven predication konnen besluyten.

27. Seggende d'heer burgemeester daerbij: Zoudet alsoo toegaen, men mocht veel liever het stadhuis toesluyten ende alle saken op haer loop laten etc. ²⁾, zijnde zeer ³⁾ sorgelick in de ongenade van eene opgeroeyde gemeynte te staen.

28. Ten lesten, dat oock de E. E. heeren daerin tonvreden waren, dat PETRUS LANSBERGIUS, haren minister, ende JACOBUS, zijnen broeder, die op gemeyne kosten des landts gestudeert heeft in theologia, niet alleen sonder consent ende weten haerer wettelicke overicheyt uyt der stadt voor eenen merckelijcken tijdt vertrocken zijn, maer oock beyde noch een ander faculteyt aengenomen ende hen daertoe begeven hebben, alles zijnde van quade exempelen ende grootelick tot onruste streckende, daerteghen het noodich is, dat met den eersten ordre gestelt worde.

28. Heeft te vooren geantwoort, waerom hij het studium medicynae aengevanghen ende tselve zijne soonen geraden heeft. Zeght oock, dat de E. heeren magistraet zijnen sone JACOBO de burse ontrocken hebben, wel 4 maenden van te vooren eer hij gepromoveert was in medicynen. Zij sonden CRYN VLASMAN, predikant [te Yerseke] ⁴⁾, tot hem, vragende ofte hij die burse wilde cederen voor den soone des voorsz. CRYNS, maer dat hij LANSBERGIUS antwoorde, tevreden te zijn van de burse te scheyden, als zijnen soon zijne studien zoude voldaan hebben. Evenwel is naderhandt verstaen geworden, dat D. PHILIPPUS zijnen soon nae Leyden gesonden heeft, ende dat desen daer alreede in de medicynen studeerde, eer de heeren E. E. magistraet eenige opschorting van de burse deden.

Onder stondt:

Aldus gerapporteert bij onse gedeputeerde, sDonderdaechs ⁵⁾
den iii Octob. 1613.

Ende was onderteeckent:

JODOCUS LARETIUS, scriba electus, 1613 ⁶⁾.

¹⁾ „uyt” JJ heeft „na”. ²⁾ „etc.” ontbr. in JJ. ³⁾ „zeer” JJ heeft „sekerlvck seer”. ⁴⁾ „[te Yerseke]” ontbr. in JJ. Wellicht is het, blykens de [], door den Heer v. d. Baan ingevoegd. ⁵⁾ „sDonderdaechs” ontbr. in JJ. ⁶⁾ „Onder stondt — scriba electus 1613” Dit geheele slot volgt in JJ op het eerste relaas van no. 28.